

לשמוע קול תורה – מצווה בפרשה

פרשת וארא

אני ה'

פרשתנו פותחת בהצהרה:

"וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה'" (שמות ו, ב).

רש"י מברר מה טמון בהצהרה זו:

"וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה' – נאמן לשלם שכר טוב למתהלכים לפני. ולא לחנם שלחתיך כי אם לקיים דברי שדברתי לאבות הראשונים. ובלשון הזה מצינו שהוא נדרש בכמה מקומות – אני ה' נאמן ליפרע כשהוא אמור אצל עונש, כגון וחללת את שם אלהיך אני ה' (ויקרא יט, יב), וכשהוא אמור אצל קיום מצות, כגון ושמרתם מצותי ועשיתם אותם אני ה' (ויקרא כב, לא) – נאמן ליתן שכר".

הרמב"ם ראה באמונה זו יסוד חשוב, אחד משלושה עשר עיקרי הדת:

"אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו גומל טוב לשומרי מצותיו ומעניש לעוברי מצותיו".

ואולם, מנגד ניצבים דברי המשנה בפרקי אבות (א, ג):

"אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק. הוא היה אומר אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הוּו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם".

כיצד מסתדרים דברי הרמב"ם עם דברי המשנה? האין הם סותרים את הדרישה לעבוד את ה' שלא על מנת לקבל פרס?

אכן לכאורה האמונה בשכר ועונש סותרת את דבריו של אנטיגנוס איש סוכו, אך הואיל והשכר והעונש אינם מיידים – הם אינם פוגמים בבחירה של האדם לעבוד את ה' לשם שמיים, ולא מתוך פחד מעונש או ציפייה לשכר.

ואף שהתגמול איננו מתקבל בסמוך למעשה – עצם קיומם של שכר ועונש הוא יסוד חשוב ביותר מיסודות הדת, המבדיל בין האדם המאמין לאדם שאינו מאמין. חשוב להפנים שהעולם איננו הפקר, ואף שנראה כלפי חוץ שהרשעים מצליחים – הצלחתם זמנית בלבד. לולא האמונה בשכר ועונש היה העולם מלא עוולות, עולם שבו הרשע יכול תמיד להרע לצדיק.

דברי ימי עמנו מעידים על שורשיה העמוקים של אמונה זו: ה' הבטיח לאבותינו את ארץ ישראל, והם האמינו באמונה תמימה בו ובהבטחותיו. אומנם איש מאבותינו לא זכה לראות בקיומן של ההבטחות, ואדרבה, זרעם נשתעבד במצרים, אך לבסוף הם קיבלו שכר על אמונתם ועל דבקותם בה', ובזכותם נענשו המצרים קשות על שהרעו לישראל – ובני ישראל יצאו ממצרים ביד רמה.

הינה כי כן, האמונה בשכר ועונש אינה סותרת כלל את דברי אנטיגנוס, ודווקא מתוך הידיעה שיש שכר ועונש בעולם עלינו להתעלות ולקיים את המצוות לשם ה', שלא על מנת לקבל פרס. האמונה בשכר ועונש מזכירה לאדם את היותו עובד ה' – ולא אדון העולם.

על כן בפתיחת הפעולות לגאולת ישראל ממצרים ה' מודיע למשה: אני ה' – נאמן ליפרע ונאמן ליתן שכר.

שאל דוד בוצ'קו